

OCHIUL ARTIFICIAL ȘI LIBERTATEA UMANĂ

Autor: Ioan Stanomir | 23 ianuarie 2022

Luciditatea pare, în zilele noastre, din ce în ce mai suspectă. Unanimitatea și entuziasmul naiv copleșesc vocile sceptice. Un nou cult al progresului, la fel de intolerant în inflexibilitatea sa precum religiile politice ale veacului trecut, încolonează viitorul omenirii în acest marș spre perfecțiunea globală.

Ceea ce aceste priviri contemporane ignoră este condiția însăși a tehnologiei. Tehnologia nu poate exista în afara unui context definit de alegeri etice și politice. Cât despre relația dintre avansul tehnologic și înclinația totalitară, veacul XX este încărcat de exemple neliniștitoare. Iată de ce merită, poate, să repetăm un truism ce devine inacceptabil și să reacționăm: astăzi tehnologia este ambivalentă, de vreme ce ea poate servi nu doar ca sprijin al dezvoltării umane, ci și ca instrument, formidabil, al întăririi sclaviei.

Imaginea unui timp în care oamenii, eliberați arcadic de grijile lor, vor lăsa mașinilor dotate cu inteligență umanistă și caldă grija muncii zilnice este adorabilă în naivitatea ei. Totul pare să meargă spre bine în cea mai liberă și senină dintre lumile posibile, par să sugereze cei care îmbrățișează acest elan al speranței fără de frontiere.

Și totuși, dacă acest viitor în care inteligența artificială este capabilă să întrecă performanțele umane este cu mult mai neliniștitor decât am dori să admitem? Și totuși, dacă acest viitor în care tehnologia este capabilă să imite elaborate mișcări ale creierului este cu mult mai puțin paradisiac decât am fi pregătiți să recunoaștem, în clipele de reverie colectivă?

Ochiul artificial pe care tehnologia care se naște acum îl construiește nu este un ochi inocent. Dimpotrivă, el este ochiul ubicuu al unui complex ce unește, simbolic, corporații și state. Acest ochi artificial pe care îl simțim deja în acțiunea sa zilnică este în măsură să ofere actorilor statali și non-statali datele necesare spre a contura profilul cetățenilor-utilizatori. Intimitatea dispare în acest spațiu reglementat de curiozitatea artificială.

Geniul tehnologic, cel care a creat acest ochi ce vede și intuiește mișcările, este pregătit să zidească, treptat, un univers în care vocația totalitară a controlului permanent să fie o realitate cotidiană. Practica Republicii Populare Chineze indică, dincolo de orice îndoială, tipul de societate ce poate fi modelat astfel. Libertatea umană nu doar că este restrânsă: ea devine imposibilă și inimaginabilă, de vreme ce ochiul artificial al comunismului va fi atent la fiecare urmă digitală. Dictatura viitorului va pătrunde în acea intimitate de gânduri pe care o credeam până acum inaccesibilă.

Cât despre hedonismul nivelator ce animă mândra lume nouă, el se sprijină pe resursele infinite ale acestui ochi artificial. Ceea ce pare nevinovat este un sofisticat exercițiu de analizare a comportamentului uman. Gusturi, sensibilitate, vise, dorințe, toate acestea sunt fișate, stocate și procesate. Omul este, în noua alcătuire digitală, o însumare de algoritmi. Datele permit studierea sa, ca într-un vast laborator de psihologie comportamentală. Omul nou, cel visat de spiritele totalitare, poate fi zămislit astăzi în ipostaza de utilizator docil și reeducabil.

Domnia controlului artificial îngrădește libertatea umană și o reduce la o iluzie vidată de substanță, asemeni unui poster publicitar. Dincolo de extazul miracolului tehnologic se află voința statelor și a corporațiilor de a face din abolirea intimității și a spațiului privat temelia unui nou univers. Omul este prins în patul procustian al datelor adunate. Dezordinea creatoare a libertății este suspectă și trebuie eliminată, definitiv.

Ghidat de stat și de corporații, ochiul artificial alunecă peste o lume din care sufletul libertății a fost alungat, ca o relictă a trecutului. Viitorul aparține condiționării entuziaste și domesticirii de masă: distopia este, de acum înainte, verosimilă tehnologic.

Ilustrație: Anastasia Palii, ilustratoare